

درس یازدهم

آیات ۱۶۶ تا ۱۶۹ سوره آل عمران را از نور کتب کلامی و کلمات را نشان دهید.

أَمْرًا بِالْعَمَلِ مِنَ الشَّيْءِ الَّذِي فِيهِ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا آتَيْنَاكَ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا بِالْحَقِّ يُؤْمِنُ الْإِنْسَانُ الْخَالِقُ الْفَاعِلُ

وَلْيَعْلَمِ الشُّرَاطُ

وَلْيَعْلَمِ الَّذِينَ تَدْعُوا

وَعَلَى اللَّهِ تَعَالَى مَا يَدْعُونَ عَلَى سَبِيلِ اللَّهِ أَنْ تَقْعُوا

فَالْمَاءُ لَمْ يَنْفَعْهُمْ فَمَا لَمْ يَنْفَعَهُمْ

فَمِنْ لَقَطِ نَوْاسٍ قُرْبَ مَقَرٍّ مِنْهُمْ لِيَلْعَنُوا

يَعْلَمُونَ بِالْعَمَلِ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

وَاللَّهُ أَكْبَرُ بِمَا يُكَلِّمُونَ

الَّذِينَ قَالُوا لَا طَوْلَ لَنَا إِلَّا بِاللَّهِ قَدْ قَتَلْنَا أَوْلَادَنَا مَا فَعَلُوا

كُلٌّ قَاتِلُوا غِنَى الْمَالِ الْغَنَى إِلَى قَتْلِهِمْ صَارِفِينَ

وَلَا تَحْشَسُنَ الَّذِينَ قَالُوا فَمِنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَنْتُمُ

بَلْ أَحْسَنَ عَشْرَ زَيْبَةٍ تَزَوَّجُوا

فَمِنْ حَسَنٍ بِمَا تَتْلُوهُمُ اللَّهُ مِنْ فَحْشَةٍ

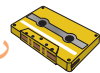
وَلَمْ يَنْفَعُوا بِالَّذِينَ لَمْ يَنْفَعُوا بِهِمْ مِنْ خَلْقِهِمْ

أَلَا عَزَّ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

بِشَيْءٍ يَنْفَعُونَ بِشَيْءٍ مِنَ اللَّهِ وَقَطْلِ

وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي قَوْمَ الشُّرَاطِ

روش تدریس و تمرین قرائت

تدریس و تمرین، رفع اشکالات و تصحیح اشتباهات، تلفظ حروف خاص عربی، تکلیف و ارزش یابی این درس براساس روش کلی و مطابق درس های قبل انجام می شود.

نکات خاص قرائت این درس

۱- تأکید بر بیان حروف مشدد به ویژه تشدیدهای متوالی و مواردی که در اثر ادغام پیش می آید، و اتصال حرکت قبل از حروف ناخوانا به ساکن یا تشدید، در ترکیب های یَوْمَ النَّقْيِ الْجَمْعَانِ، أَوَادَفَعُوا، لَا تَتَّبِعْنَاكُمْ، فَادْرَعُوا، بِالَّذِينَ، الَّذِينَ اسْتَجَابُوا، لِلَّذِينَ، وَاتَّقُوا، فَاحْشَوْهُمْ، حَسْبُنَا اللَّهُ، فَاتَّقُوا، وَاتَّبِعُوا.

۲- توجه به حالت وقف بر ترکیب های آمواتا، فَضْلِي، فَضْلِي، أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ، سَوْءُ

۳- موارد ادغام، اخفاء و اقلاب که ممکن است مورد سؤال باشند یا حروف مشدد را به وجود آورند: قِتَالًا لَا تَبْعَانَاكُمْ، أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ، إِنْ كُنْتُمْ، مِنْ فَضْلِهِ، بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ، مِنْ بَعْدِ، اِيْمَانًا وَ، فَأَنْقَلَبُوا، بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ.

۴- تأکید بر تلفظ صحیح حروف خاص عربی، در صورتی که مهارت روخوانی و روان خوانی دانش آموزان در حد مطلوب باشد. کلمه ها و ترکیب های دارای حروف خاص عربی در این درس عبارت اند از: أَصَابَكُمْ، يَوْمَ التَّقَى الْجَمْعَانِ، فَبَادَنَ اللَّهُ، لِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ، لِيَعْلَمَ الَّذِينَ، تَعَالَوْا، أَوْ ادْفَعُوا، نَعْلَمْ، لَا تَبْعَانَاكُمْ، يَوْمَئِذٍ، أَعْلَمْ، الَّذِينَ، قَعَدُوا، أَطَاعُونَا، عَنْ، صَادِقِينَ، وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ، أَحْيَاءُ، عِنْدَ، فَرَحِينَ، فَضْلِهِ، بِالَّذِينَ، لَمْ يَلْحَقُوا، عَلَيْهِمْ، يَحْزَنُونَ، بِنِعْمَةٍ، فَضْلٍ، لَا يُضِيعُ، الَّذِينَ اسْتَجَابُوا، بَعْدِ، أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ، لِلَّذِينَ، أَحْسَنُوا، عَظِيمٌ، جَمَعُوا، حَسْبُنَا اللَّهُ، وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، وَاتَّبَعُوا، رِضْوَانَ اللَّهِ، ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ.

۵- پرهیز از افراط و تكلّف ورزیدن در تلفظ حروف.

روش تدریس مفاهیم (کار در کلاس)

جدول ۱ (کلمات)

کار در کلاس

سرین آ، جدول رو با استفاده از کلمات داده شده کامل کنیه و معنی کلمه معنای کلمات را به خاطر بسپارید.

زندگان - کشته شدند - معجزه و شگفتی می‌شوند - زس - دانه - مردگان

آلوم	معجزه	آلایه صبیح	بند می‌کند - دار بین می‌برد
احیاء	اموات گردیده	خوف	
اعلم		خشیت	کافی شد و ای
قتلوا		وکیل	مدافع - کاربان
اموات		الاحزان	
احیاء		آلا	آگاه باشد

این جدول مانند جدول کلمات سایر درس‌ها تنظیم شده و روش کار و آموزش آن نیز همانند آن‌هاست.

- ۱- دانش‌آموزان با کلمات «اموات، احیاء، خوف» آشنایی دارند و هم‌خانواده‌های فراوان کلمات «اعلم، قتلوا، لایحزنون» از جمله «علم، قتل، حزن» برای آنان کاملاً شناخته شده است؛ بنابراین، تشخیص دادن معنای این کلمه‌ها به خوبی میسر است.
- ۲- آلا: حرف تنبیه است.

تمرین ۲: عبارات دارای قرآنی را به کمک هم گروه خود معنا کنید.

الله اعلم	
ما اصابك من حسنة فمن الله	
وما اصابك من سيئة فمن لك	
الا ان تؤمن بالله	
لا حول ولا قوة الا بالله	
والله اعلم بغير الحزنون	
عندنا الله	
والله اعلم بغير الحزنون	

جدول ۲ (ترکیب‌ها)

به روش درس‌های قبل، دانش‌آموزان این تمرین را با نظارت دبیر محترم در کلاس انجام می‌دهند و تصحیح می‌کنند.

برخی نکات مهم در این جدول، به شرح زیرند.

۱- الله اعلم: خدا داناتر است. کلمه‌ی «اعلم» هم اسم تفضیل و به معنای «داناتر» و هم فعل مضارع به معنای «می‌داند» است. البته این کلمه در جدول همین درس معنا شده است و قاعدتاً دانش‌آموزان همان معنای صحیح را می‌نویسند ولی ممکن است این اشتباه پیش آید یا سؤال شود که از کجا می‌فهمیم که این کلمه در این ترکیب، فعل مضارع نیست. پاسخ، این است که در این صورت، این ترکیب معنای صحیحی پیدا نمی‌کند (خدا می‌داند). این توضیح فقط برای دبیر محترم است و نیازی به بیان آن برای دانش‌آموزان نیست.

۲- ما اصابك من حسنة فمن الله: آنچه رسید تو را (به تو) از نیکی، پس از خداست. در این عبارت زیبا، «ما» به معنای «آنچه» است. ضمیر «ك» در ترکیب «اَصَابَكَ» را می‌توان به دو صورت «تو را» یا «به تو» معنا کرد که دومی بهتر است.

۳- و ما اصابك من سيئة فمن نفسك: و آنچه رسید به تو از بدی، پس از خودت است.

جدول ۳ (تکمیل ترجمه ها)

این تمرین مشابه تمرین شماره‌ی ۳ درس‌های دوم و هفتم و با همان هدف‌ها و نتایج است و به همان روش تدریس می‌شود.

- ۱- در عبارت دوم، «تَتَّقُوا» به معنای «تقوا داشته باشید» است.
- ۲- در عبارت چهارم، «... فَهُوَ حَسْبُهُ» طبق ترجمه‌ی کلمه به کلمه چنین می‌شود: «پس او بس است برای او». اگر فعل «است» را در آخر جمله بیاوریم و ضمیر «ه» را با ضمیر متصل «ش» ترجمه کنیم، عبارت به این صورت درمی‌آید: «...پس او برایش بس است».
- ۳- کلمه‌ی «أَحْسَنُوا» در عبارت پنجم معنا شده است ولی چون در جدول کلمات نیست، از دانش‌آموزان خواسته نمی‌شود.

جدول ۴ (کاربرد فعل مفرد در معنای جمع)

در این تمرین یک نکته و قاعده‌ی ساده ولی مهم و پرکاربرد در فهم و ترجمه‌ی عبارت‌های قرآنی مورد توجه قرار گرفته است. هرگاه پس از فعل مفرد فاعل آن ظاهر و جمع باشد، آن فعل به صورت جمع معنا می‌شود. در واقع، فعل مفرد است ولی معنای جمع دارد. این مطلب با چند مثال و تمرین آموزش داده می‌شود و فقط در همین حد از دانش‌آموزان انتظار پاسخ‌گویی می‌رود؛ یعنی، فقط پس از ذکر مثال می‌توانیم حل کردن نمونه‌هایی شبیه آن را از دانش‌آموزان بخواهیم.

پاسخ عبارت‌های تمرین بدین قرار است:

- ۱- پس ملائکه سجده کردند.
- ۲- و تا کسانی که کافر شدند بدانند.
- ۳- و کسانی که ایمان آورده‌اند می‌گویند.
- ۴- قطعاً پیامبران حق را آوردند.
- ۵- پس، کافران گفتند: این چیز عجیبی است.

رسانه های قرآنی

هدف ها

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با رادیو قرآن
- ۲- علاقه مند کردن آنان به استفاده از برنامه های رادیو قرآن
- ۳- آشنا کردن آنان با یکی از پیام های قرآن
- ۴- ایجاد انگیزه برای تلاش جهت آشنایی با سایر رسانه های قرآنی و استفاده از آن ها.

روش تدریس

- ۱- روخوانی متن درس توسط یکی از دانش آموزان

- ۲- به همراه آوردن یک دستگاه رادیو توسط یکی از دانش‌آموزان و یا دبیر محترم
- ۳- روشن کردن رادیو و پخش برنامه‌های رادیو قرآن در کلاس و گوش دادن دانش‌آموزان به آن‌ها
- ۴- روخوانی و جمع‌خوانی پیام قرآنی و تابلوهای قرآنی و نوشتن متن ساده‌ی تابلوهای قرآنی در کنار آن‌ها.

نمونه موضوعات برای گفت‌وگوی بیش‌تر دانش‌آموزان

- ۱- گفت‌وگوی معلم محترم و دانش‌آموزان درباره‌ی رادیو معارف
- ۲- پژوهش دانش‌آموزان درباره‌ی (موج متوسط، کیلوهرتز، مگاهرتز، FM، پست الکترونیکی)
- ۳- برنامه‌های یک هفته‌ی رادیو در کلاس نصب شود و مسئولیت این کار با دانش‌آموزان باشد.

منابع برای مراجعه

- ۱- رادیو معارف.
- ۲- مجله‌های گلستان قرآن، ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۳- مجله‌های رشد آموزش قرآن، ناشر: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.

روش بررسی تکلیف انس با قرآن در خانه (قسمت ب)

به روش درس‌های قبل، پس از بررسی تکالیف دانش‌آموزان، با پرسش از ایشان، نحوه‌ی خواندن عبارت‌ها و ترجمه‌ی آن‌ها را ارزیابی می‌کنیم. برخی نکات مهم در این جدول، به شرح زیرند.

- ۱- يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ: می‌گویند با دهان‌هایشان آنچه نیست در دل‌هایشان. گاهی «ب» به معنای «با» است. نکته‌ی دیگر این که در این ترکیب، «ما» به معنای «آنچه» است.
- ۲- وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ: و خدا داناتر است به آنچه پنهان می‌کنند.

۳- فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا: در راه خدا مردگان (اند). این عبارت، دنباله‌ی عبارت سوم کتاب دانش‌آموز است و معنای کامل آن چنین می‌شود: و گمان مبر کسانی که کشته شدند در راه خدا، مردگان‌اند.

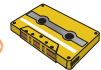
۴- بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ: بلکه زندگان‌اند که نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند. در این عبارت و عبارت قبل، «أَمْوَاتًا» و «أَحْيَاءٌ» را می‌توان به صورت مفرد (مرده، زنده) معنا

کرد.

۵- **يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ:** خوشحال‌اند به (به خاطر) نعمتی از سوی خدا و لطف و بخششی. یعنی، آن‌ها به خاطر نعمت و لطف و بخشش خدا خوشحال‌اند.

روش تدریس و تمرین قرائت

تدریس و تمرین، رفع اشکالات و تصحیح اشتباهات، تلفظ حروف خاص عربی، تکلیف و ارزش‌یابی این درس براساس روش کلی و مطابق درس‌های قبل انجام می‌شود.

نکات خاص قرائت این درس

۱- تأکید بر تلفظ حروف مشدّد به ویژه تشدیدهای متوالی و مواردی که در اثر ادغام پیش می‌آید، و اتصال حرکت قبل از حروف ناخوانا به ساکن یا تشدید در ترکیب‌های اوئوالِکِتَاب، لَتُبَيِّنُنَّهُ، لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ، تَحْسَبْنَهُمْ، وَ اخْتِلَافِ اللَّيْلِ، لِأُولَى الْأَلْبَابِ، تُدْخِلِ النَّارَ، لِلظَّالِمِينَ، فَاعْفُ، وَ كَفَّرْنَا سَيِّئَاتِنَا، وَ تَوْفَّقْنَا.

۶- جلب توجه دانش آموزان به ویژگی های رسم الخط های متفاوت قرآنی برای پیش گیری از اشتباه در حین استفاده ی آنان از مصحف هایی که با این رسم الخط ها نوشته شده اند ؛ به ویژه رسم الخط مصری و خط عثمان طه .

موارد ضروری در رسم الخط که برای پیش گیری از اشتباه، نیاز به تذکر دارد، عبارت اند از :
- ناخوانا بودن فتحه ی قبل از الف مدی بزرگ و کوچک ؛ مانند : ذُوْا نِثْقَامٍ، وَالرَّسِخُونَ
مگر در موارد ناخوانا بودن الف و اتصال به الف وصل ؛ مانند فَأَمَّا الَّذِينَ .

- ناخوانا بودن کسره ی قبل از یاء مدی بزرگ و کوچک ؛ مانند : فِی، فِیهِ، به ی مگر در موارد ناخوانا بودن یاء و اتصال به الف وصل ؛ مانند : فِی الْأَرْضِ .

- ناخوانا بودن ضمه ی قبل از واو مدی بزرگ و کوچک ؛ مانند : قُلُوبِهِمْ، تَأْوِيلُهُ، مگر در موارد ناخوانا بودن واو و اتصال به الف وصل ؛ مانند : ذُوْا نِثْقَامٍ .

- ناخوانا بودن حروفی که روی آنها یک دایره ی کوچک شبیه صفر آمده یا صاد کوچک که روی الف آمده است ؛ مانند : أُولُوا الْأَلْبَابِ

روش تدریس مفاهیم (کار در کلاس)

جدول ۱ (کلمات)

کار در کلاس

این جدول را با استفاده از کلمات داده شده کامل کنید و سعی کنید معنای کلمات را به خاطر بسپارید.

فرا بید می کند - ایستاده - بلند می رود - بالا - دانش - به آسانی

فرا بید می کند	ایستاده	بلند می رود	بالا	دانش	به آسانی
فرا بید می کند	ایستاده	بلند می رود	بالا	دانش	به آسانی
فرا بید می کند	ایستاده	بلند می رود	بالا	دانش	به آسانی
فرا بید می کند	ایستاده	بلند می رود	بالا	دانش	به آسانی
فرا بید می کند	ایستاده	بلند می رود	بالا	دانش	به آسانی
فرا بید می کند	ایستاده	بلند می رود	بالا	دانش	به آسانی

این جدول نیز مطابق جدول کلمات سایر درس ها و با همان اهداف تنظیم شده است و آموزش آن نیز با همان روش صورت می گیرد.

تکمیل جدول با توجه به آشنایی دانش آموزان با خود کلمات یا هم خانواده ی آن ها به آسانی انجام می شود. فقط ممکن است آن ها با کلمه ی «متاع» آشنایی کم تری داشته باشند که البته بعد از تکمیل بقیه ی جدول، به عنوان تنها کلمه ی معنا نشده در جدول، تنها معنای باقی مانده به آن تعلق می گیرد و معنای آن (کالا) به دست می آید.

تمرین ۲۰: عبارات قرآنی را به کتاب هم گروه خود معنا کنید.

قَوْمٌ يَنْقُوتُونَ	
سَمَاعِطُ الطَّيْرِ الْفَلَكِيَا	
فَرِيقٌ مِّنَ الْخَلْقِ	
وَأَمَّا بَنُو إِسْمَاعِيلَ	
لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ	
صَلَّى الْقُرْآنُ	
وَتَلَا عَلَى الْقُرْآنِ	

جدول ۲ (ترکیب ها)

به روش درس های قبل، دانش آموزان این تمرین را با نظارت دبیر محترم در کلاس انجام می دهند و تصحیح می کنند.

برخی نکات مهم در این جدول، به شرح زیرند.

۱- **لِقَوْمٍ يَنْقُوتُونَ**: برای قومی که تقوا پیشه می کنند. در جمله ی فارسی به «ی» نکره در کلمه ی قوم (قومی) و حرف «که» توجه کنید.

۲- **فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ**: گروهی در بهشت. به «ی» نکره در کلمه ی «گروه» توجه کنید.

۳- **لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ**: نگیرید کافران را سرپرستان (دوستان) خود. به جایگاه حرف «را» و اضافه کردن کلمه ی «خود» در پایان ترجمه که موجب روشن تر شدن مفهوم عبارت می شود، توجه کنید. در این جا «أَوْلِيَاءَ» را می توان هم «سرپرستان» و هم «دوستان» معنا کرد و هر دو صحیح است. همچنین، اگر این کلمه مفرد معنا شود، مفهوم روشن تر خواهد بود: نگیرید کافران را سرپرست خود.

۴- **صَلَّى الْقُرْآنُ**: راست گفت (ند) پیامبران. چون فاعل (مُرْسَلُونَ) جمع است، فعل نیز جمع معنا می شود.

جدول ۳ (تشخیص ترجمه صحیح)

این تمرین مشابه تمرین سوم درس پنجم است. همان طور که گفته شد، دانش آموزان با ترجمه‌ی هر عبارت و مقایسه‌ی آن با ترجمه‌های ارائه شده، ترجمه‌ی مناسب را برمی‌گزینند.

نکته: در عبارت ۳

۱- «حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ» یعنی، ضلالت بر آن‌ها تحقق یافت و تثبیت شد. به عبارت ساده‌تر، سزاوار ضلالت و گمراهی شدند.

۲- آیا ممکن است کسانی سزاوار گمراهی شوند؟ آری، کسانی بر اثر انجام دادن برخی اعمال ناپسند، شایستگی دریافت رحمت و هدایت الهی را از دست می‌دهند و حتی در مراحل بعدی، از هدایت‌های فطری و عمومی خدای متعال به دور می‌افتند؛ به‌طوری که می‌توان گفت به گمراهی درافتاده‌اند. البته این گمراهی در نتیجه‌ی اعمال و اندیشه‌های ناشایست خودشان است. اینان کسانی هستند که خدای متعال آن‌ها را هدایت نمی‌کند و هر کس را خدا هدایت و روشنی نبخشد، به گمراهی و تاریکی دچار می‌شود (وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ). قرآن کریم در آیات متعدّد که شامل عبارت «إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي...» هستند، به این موضوع که خدا چه کسانی را هدایت نمی‌کند،

پرداخته است. برای پی گیری بیش تر مطلب به تفسیرهای قرآن ذیل آن آیات مراجعه فرمایید.
در عبارت اول، «لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ»، چگونه می شود کسانی شیطان را بیرستند؟ پاسخ آن
است که هر کس از فرامین شیطان تبعیت کند در واقع او را بندگی کرده است.

موجودات زنده در سیاره‌های دیگر

۱۸۴

موجودات زنده در سیاره‌های دیگر ۱۸

در قرآن کریم آیات متعددی است که به وجود موجودات زنده‌ی دیگری غیر از موجودات زمین اشاره می‌کند. به یکد آیه در این زمینه توجه کنید.

در صورتی انوری آیه ۳۹ می‌فرماید:

وَمِنْ مَّا يَلَاهِهِمْ خُلُقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَمَا يَشْفَاهُهُمَا مِنْ دَابَّةٍ
وَهُوَ خَلْقٌ جَمْعُهُمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ

۱۸۵

هدف‌ها

- ۱- آشنا کردن دانش‌آموزان با یکی از آیات مربوط به اخبار علمی قرآن
- ۲- علاقه‌مند کردن آنان به آشنایی با اخبار علمی قرآن
- ۳- گشودن دریچه‌ای برای آشنایی آنان با سایر اخبار علمی قرآن
- ۴- ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان برای تلاش جهت شناخت اخبار علمی قرآن.

روش تدریس

- ۱- روخوانی و جمع‌خوانی متن پیام قرآنی توسط دبیر محترم و دانش‌آموزان
- ۲- گفت‌وگوی دبیر محترم با دانش‌آموزان درباره‌ی اخبار علمی قرآن

- ۳- گفت‌وگو درباره‌ی برخی از نمونه‌های اخبار علمی قرآن
- ۴- ترجمه‌ی کلمه به کلمه‌ی پیام قرآنی.

نمونه موضوعات برای گفت‌وگوی بیش‌تر دانش‌آموزان

- ۱- موجودات زنده را در جهان هستی به چند نوع می‌توانیم تقسیم‌بندی کنیم؟
- ۲- منظور از آسمان‌های هفت‌گانه در قرآن کریم چیست؟
- ۳- آیا همه‌ی موجودات در جهان هستی دارای شعورند؟
- ۴- دوران‌های شش‌گانه خلقت جهان از نظر علمی چگونه است؟

منابع برای مراجعه

- ۱- معارف قرآن (خداشناسی، کیهان‌شناسی، انسان‌شناسی)، محمدتقی مصباح یزدی، انتشارات در راه حق.
- ۲- اعجاز علمی قرآن، دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی.

روش بررسی تکلیف انس با قرآن در خانه (قسمت ب)

به روش درس‌های قبل، پس از بررسی تکالیف دانش‌آموزان، با پرسش از ایشان، نحوه‌ی خواندن عبارت‌ها و ترجمه‌ی آن‌ها را ارزیابی می‌کنیم.

برخی نکات مهم در این جدول، به شرح زیرند.

۱- **الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ**: کسانی که یاد می‌کنند خدا را ایستاده و نشسته و در حالی که بر پهلوهای خود آرمیده‌اند. یعنی، خداوند را در همه حال یاد می‌کنند.

۲- **رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا**: پروردگارا، خلق نکردی (نیافریدی) این را باطل (بیهوده). منظور این است که پروردگارا، این آسمان‌ها و زمین را باطل و بیهوده نیافریدی.

۳- **سُبْحَانَكَ فِئْنَا عَذَابِ النَّارِ**: پاک و بی‌عیب هستی تو، پس نگه‌دار ما را از عذاب آتش. «سُبْحَانَ» که در اصطلاح اسم فعل است، یعنی پاک و بی‌عیب است. البته با توجه به آنچه پس از آن می‌آید، فعل ربط آن تغییر می‌کند؛ مثلاً «سُبْحَانَ اللَّهِ» یعنی پاک و بی‌عیب است خدا و «سُبْحَانَكَ»؛ یعنی پاک و بی‌عیب هستی تو.

۴- **رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ**: پروردگارا، قطعاً ما شنیدیم شخصی که فرا می‌خواند برای ایمان. یعنی، ندای شخصی را که ما را به ایمان آوردن فرا می‌خواند، شنیدیم.

توضیحات مربوط به تمرین‌های آزاد

تمرین آزاد، جزء برنامه‌ی اصلی درس نیست. اگر دانش‌آموزان شما شرایط و آمادگی مناسبی دارند، می‌توانید انجام دادن این تمرین‌ها را برعهده‌ی آنان بگذارید و برای کسانی که آن‌ها را انجام می‌دهند، امتیاز خاصی در نظر بگیرید.

در این قسمت، ترجمه‌ی برخی از عبارت‌ها و نکته‌های ضروری مطرح می‌شود.

درس اول

۱- **اَلَمْ يَكُنْ لِلّٰهِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ**: الله، نیست خدایی جز او (که) زنده و نگاه‌دارنده‌ی پایدار (است). در این آیه‌ی شریفه، بهتر است لفظ جلاله به همان صورت «الله» معنا شود؛ زیرا در کنار کلمه‌ی «الله» که در عبارت بعدی به کار رفته است، معنای روشن‌تری به دست می‌دهد. کلمه‌ی «قَيُّوم» که از اسماء حسنا‌ی الهی است و سه بار در قرآن به کار رفته، به شکل‌های مختلفی ترجمه شده است. ظاهراً در معنای آن، تدبیر امور همه‌ی مخلوقات توسط خداوند متعال وجود دارد؛ از این رو، معنای نگاه‌دارنده برای آن مناسب به نظر می‌رسد. اضافه شدن صفت «پایدار» از آن روست که دوام و بقای این حالت را برساند.

۲- **رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيْهِ**: پروردگارا، قطعاً تو گردآورنده‌ی مردم هستی برای (در) روزی که نیست شکی در آن؛ می‌توان این گونه نیز معنا کرد: ... گرد می‌آوری مردم را گاهی مناسب‌تر است کلماتی را که بر وزن «اسم فاعل» اند، به صورت فعل مضارع معنا کنیم؛ مانند: «قَالَ اِنِّيْ جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا» - بقره ۱۲۴ - که ترجمه‌ی آن به صورت «گفت: قطعاً من قرار می‌دهم تو را برای مردم، امام» روان‌تر است از «گفت: قطعاً من قرار دهنده‌ام تو را برای مردم، امام».

۳- **قُلْ اَوْفَيْتُكُمْ بِحَيْثُ مِنْ دَوْلِكُمْ**: بگو: آیا خبر دهم شما را به بهتر از این. همان‌طور که می‌دانید، کلمه‌ی «خَيْرٌ» با توجه به حالتی که در جمله دارد، معناهای مختلفی به خود می‌گیرد؛ از جمله: «خوب، بهتر، بهترین» و گاهی نیز «مال و ثروت» معنا می‌شود.

۴- **لِلَّذِيْنَ اتَّقَوْا...**: برای کسانی که تقوا داشتند. به تفاوت دو کلمه‌ی «اتَّقَوْا» و «اتَّقُوا» در تلفظ و معنا توجه داشته باشید. اولی ماضی و به معنای «تقوا داشتند» و دومی امر و به معنای «تقوا داشته باشید» یا «تقوا پیشه کنید» است.

در این عبارت و عبارت پس از آن، می‌فرماید: برای کسانی که تقوا داشته‌اند، نزد پروردگارشان بهشت‌ها، همسران پاک و خشنودی الهی وجود دارد. نکته‌ی جالب این که این آیه‌ی شریفه و نیز آیه‌ی ۲۱ سوره‌ی توبه نشان می‌دهد که در بهشت جاودان الهی، همه‌ی نعمت‌ها و رحمت‌های الهی همراه هم وجود دارند؛ هم حیات پر نعمت و هم رحمت و رضوان الهی.

درس دوم

- ۱- قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ: بگو خدایا، (ای) صاحب فرمان‌روایی (ها).
- ۲- وَ تُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ تُنْزِلُ مَنْ تَشَاءُ: و عزّت می‌بخشی هر کس را (به هر کس) که می‌خواهی و خوار می‌سازی هر کس را که می‌خواهی. به جایگاه حرف «را» توجه کنید.

درس سوم

- ۱- كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا: هر گاه وارد می‌شد بر او (حضرت مریم) زکریا در محراب، می‌یافت نزد او (حضرت مریم) روزی. یعنی، هرگاه زکریا به محراب حضرت مریم وارد می‌شد، نزد او روزی (مواد غذایی و خوراکی) می‌یافت. گاهی با توجه به قیدهایی که در جمله می‌آید، لازم است فعل ماضی ساده را به صورت فعل ماضی استمراری یا اقسام دیگر آن ترجمه کرد؛ مثلاً در این عبارت، با توجه به قید «كُلَّمَا» بهتر است فعل «دَخَلَ» به جای «وارد شد» به صورت «وارد می‌شد» معنا شود.

- ۲- قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ: گفت: آن از نزد خداست. «هُوَ» به «رِزْق» برمی‌گردد و از این رو، بهتر است به صورت «آن» معنا شود نه «او».

- ۳- قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ: گفت پروردگارا، ببخش به من از نزدت فرزندی پاک قطعاً تو شنونده‌ی دعا هستی. همان‌طور که توجه می‌کنید، در ترجمه با توجه به سایر اجزای جمله، «لی»، «(به من)» معنا شده است نه «برای من» و «لَدُنْكَ»، «نزدت» معنا شده است نه «نزد تو».

درس چهارم

- ۱- ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ: سپس، به سوی من بازگشت شماست.

۲- فَاحْكُم بَيْنَكُمْ فِي مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ: پس، داوری می‌کنم بین شما در آنچه در آن اختلاف می‌کردید. همان‌طور که می‌دانید، فعل «كُنْتُمْ تَخْتَلِفُونَ» به صورت ماضی استمراری معنا می‌شود. گاه برخی از سایر اجزای جمله (مانند «فیه») در این جا بین دو جزء فعل ماضی استمراری قرار می‌گیرد.

۳- وَ مَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ: و نیست برای آن‌ها هیچ یابری. «مِنْ» در جمله‌های منفی «هیچ» معنا می‌شود. همچنین در این جا بهتر است «ناصِرین» را مفرد معنا کنیم.

۴- فَيُوقِئِهِمْ أُجُورَهُمْ: پس، می‌دهد به آن‌ها پاداش‌هایشان را.

درس پنجم

۱- قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ: بگو قطعاً لطف و بخشش به دست خداست؛ می‌دهد آن را به هر کس (کسی) که بخواهد. در این عبارت، ضمیر «بِه» چون به «فَضْل» برمی‌گردد، «آن» معنا می‌شود نه «او». به جایگاه حرف «به» در جمله‌ی دوم ترجمه دقت کنید.

۲- بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ...: آری کسی که وفا کرد به عهدش و تقوا پیشه کرد...؛ دقت کنید که ضمیر «ه» در این جا «ش» معنا می‌شود نه «او».

درس ششم

۱- أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْتَغُونَ: پس، آیا غیر از دین خدا را می‌جویند؟ دقت کنید که در زبان عربی، کلمات استفهام در اول جمله می‌آیند ولی در فارسی معمولاً نمی‌گوییم «آیا پس» بلکه گفته می‌شود «پس آیا». به جایگاه حرف «را» توجه کنید.

۲- وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا: و برای او فرمان‌بردار است هر کسی که در آسمان‌ها و زمین است، خواه ناخواه. یعنی، هر کس یا هر چه در آسمان‌ها و زمین وجود دارد، از روی میل یا اکراه، فرمان‌بردار خداست و نمی‌تواند خود را از نظام و قاعده‌ای که خدا تعیین کرده است، خارج کند.

۳- وَ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ: و به سوی او بازگردانده می‌شوند.

۴- أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ: ایشان پاداش (کیفر)شان این است که بر آن‌ها لعنت (نفرین) خدا و ملائکه و همه‌ی مردم است.

درس هفتم

— يَرْدُّوْكُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ كَافِرِيْنَ : برمی گردانند شما را پس از ایمانتان (ایمان آوردنتان) کافر. یعنی، آن‌ها شما را پس از ایمان آوردنتان، کافر می‌کنند.

درس هشتم

۱- **وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا :** و چنگ بزنید به ریسمان خدا همه، و پراکنده نشوید. در عبارت‌های قرآنی، کلمه‌ی «جَمِيعًا» به شکل‌های مختلفی معنا می‌شود؛ مثلاً عبارت «إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا» به صورت «قطعا من پیامبر خدا به سوی همه‌ی شما هستم» معنا می‌شود؛ یعنی، در ترجمه کلمه‌ی «جَمِيعًا» را قبل از ضمیر «كُمْ» معنا می‌کنیم. در عبارت مورد بحث، «جَمِيعًا» حال است؛ یعنی، همه با هم به ریسمان الهی چنگ بزنید.

۲- **وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ :** و یاد کنید نعمت خدا را بر خودتان. در این جا بهتر است «عَلَيْكُمْ»، «بر خودتان» معنا شود تا «بر شما».

۳- **إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً قَالَفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا :** هنگامی که بودید دشمن، پس پیوند داد میان دل‌های شما، پس شدید به نعمت او برادر. در این عبارت، بهتر است دو کلمه‌ی «أَعْدَاء» و «إِخْوَان» به صورت مفرد معنا شوند نه جمع. منظور از «به نعمت او» این است که به سبب نعمت و لطف او با یک‌دیگر برادر شدید.

۴- **وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ :** و باید باشد از شما گروهی که می‌خوانند به سوی خیر. به جایگاه «که» و ترجمه‌ی «أُمَّةٌ» توجه کنید.

درس نهم

۱- **وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ :** و ستم نکرد به آن‌ها خدا ولی خودشان ستم می‌کنند. در ترجمه، به جایگاه حرف «به» توجه کنید.

۲- **قَدْ يَنْتَ لَكُمْ الْآيَاتُ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ :** قطعاً بیان کردیم (توضیح دادیم) برای شما آیات را، اگر اندیشه کنید. فعل «كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ» ماضی استمراری است و به صورت «اندیشه می‌کردید» معنا می‌شود ولی چون بعد از حرف شرط «إِنْ» آمده، به صورت مضارع معنا شده است.

۳- فَسَيَرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ: پس، گردش کنید در زمین و بنگرید چگونه بود عاقبت تکذیب کنندگان. گاهی بهتر است حرف «فَ»، به صورت «و» معنا شود؛ مثل «فَ» دوم در همین عبارت. منظور از تکذیب کنندگان تقریباً در همه‌ی آیات قرآن، کسانی است که آیات الهی و پیامبران و آخرت را تکذیب می‌کنند و آن‌ها را دروغ می‌پندارند.

درس دهم

۱- ... وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا: و زیاده‌روی ما در کارمان. منظور این است که پروردگارا، اسراف‌های ما را که در کارهای مختلف مرتکب می‌شویم، ببامرز.

۲- فَتَنَّقَلَبُوا خَاسِرِينَ: پس می‌شوید زیان‌کار. در این جا بهتر است «خَاسِرِينَ»، مفرد معنا شود.

۳- وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ: و او بهترین یاری‌کننده است. در این جا نیز بهتر است «ناصرین»، مفرد معنا شود.

درس یازدهم

۱- وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: و برای خدا میراث آسمان‌ها و زمین است. شاید بهترین شکل ترجمه‌ی «میراث»، همان «میراث» باشد. منظور این است که آنچه در آسمان‌ها و زمین وجود دارد و قبل از شما باقی مانده است و بعد از شما نیز باقی خواهد ماند، همه و همه از آن خداست.

۲- وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: قطعاً و داده می‌شود به شما پاداش‌هایتان روز قیامت. فعل «تُوَفَّقُونَ» مجهول است و چون فعل مخاطب جمع است، نایب فاعل آن «شما» است ولی در فارسی بهتر است این فعل به جای آن که «داده می‌شوید» معنا شود، به صورت «داده می‌شود به شما» معنا شود. گاه «إِنَّمَا» در جمله به صورت «قطعاً» معنا می‌شود.

درس دوازدهم

۱- وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ: و اخراج شدند از خانه‌هایشان. «دیار» جمع «دار» و به معنای

خانه‌هاست و گاهی نیز «سرزمین» نیز ترجمه می‌شود.

۲- لَا تُكْفِرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ : قطعاً می‌پوشانم از آن‌ها زشتی‌های آن‌ها را.

۳- وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ : و خدا نزد او پاداش نیکوست. «حُسْن» به معنای «نیکویی»

است ولی ترکیب «حُسْنُ الثَّوَابِ»، «پاداش نیکو» معنا می‌شود.